

Rapporterne er befriende læsning, fordi perspektivet på aviserne er nyt i forhold til den hidtidige presseforskning. Samtidig lægger resultaterne indirekte op til et tiltrængt opgør med den dominerende journalistiske ideologi, som har knæsat et sæt væsentlighedskriterier og en fremstillingsmæssig norm, der ikke blot har friggjort journalister fra kilder og redaktører – men også fra læserne.

Det er inspirerende læsning, fordi aviserne netop anskues fra læsernes synsvinkel og der anlægges en hovedsagligt kvalitativ synsvinkel på avislæsningen. Det åbner op for at man får en *indsigt* i avislæsningens væsen, dens sociale funktion og sammenhæng med publikums døgnrytme og øvrige medieforbrug. Personligt holder jeg meget af forfatterens metaforiske karakteristik af avislæsning som en slags 'græsning', hvor læseren i adspredt opmærksomhed 'øjer' sig igennem siderne for på en gang at slappe af og orientere sig. Avislæsning bliver i denne sammenhæng ikke blot opfattet som en rationel og pligtbetonet aktivitet, men også som et underholdende og afslappende ritual, der i de sene eftermiddagstimer danner bro mellem arbejdsliv og privatliv.

Rapportserien er struktureret således, at der er en opsummerende og konkluderende hovedrapport og fire mere detailorienterede og dybdegående delrapporter.

I hovedrapporten *Lokale og regionale dagblade – morgen eller eftermiddag?* sammenfatter Anker Brink Lund og Jørgen Poulsen de væsentligste resultater fra delrapporterne med henblik på at besvare projektets overvejende problemstilling angående omlægning af udgivelsestidspunkt. Sammenholdt med andre resultater fra både national, international og især nordisk presseforskning, synes konklusionen dog langt fra entydig. Udenlandske erfaringer taler til en vis grad for, at en ændring af udgivelsestidspunktet kan styrke de lokale avisers konkurrenceposition, men disse erfaringer er gjort i en anden mediesituation end den nuværende danske. Forskningsprojektets egne resultater peger på, at udgivelsestidspunktet ikke spiller en afgørende rolle for valg eller fravalg af en lokalavis. Det er indholdets nærhed til læserne, som er udslagsgivende. Hvorvidt et lokalt eller regionalt dagblad kan styrke sin konkurrenceposition ved at omlægge til morgenudgivelse, kan der derfor ikke gives et generelt svar på. Det må bero på en konkret vurdering af det enkelte blads specifikke konkurrencesituation.

I de fire delrapporter får læseren mulighed for at fordybe sig i forskellige problemstillinger i relation til avislæsning.

Set fra et forskningsmæssigt synspunkt synes delrapporten *At læse avis* umiddelbart at være den mest interessante. Her beskæftiger Jørgen Poulsen sig på

baggrund af eksisterende undersøgelser samt projektets egne kvantitative og kvalitative data med avislæsning i et mere generelt perspektiv. I tilknytning til en præsentation af projektets undersøgelsesdesign præsenteres og kritiseres de kvantitative og kvalitative metoder, som hidtil er blevet benyttet i undersøgelser af avislæsning. Gennemgående er det en meget velplaceret kritik – omend forfatteren på visse områder bevæger sig ud på gyngende grund. F.eks. baserer han dele af kritikken af Dansk Medie Indeks's kvantitative billede af avislæsningen på uokumenterede 'fornemmelser' for, at især kvinders og ældre menneskers ærlighed ved et telefoninterview er større end gennemsnittets.

Det helt afgørende er, at man i dette projekt har valgt at bruge det kvalitative interview som den bærende undersøgelsesmetode – men suppleret med eksisterende og nye kvantitative data. Undersøgelsen ialt 62 kvalitative interviews dokumenterer, at avislæsning ligesom al anden mediebrug ikke blot er en rationel og informations-søgende aktivitet, men også er en rituel aktivitet, der er styret af mere ubevidste og emotionelle ønsker om at få oplevelser og at få bekræftet sin identitet. Projektets egne data tyder endda på, at de rituelle og irrationelle aspekter vejer tungest i læsningen. Her ligger der afsæt til en interessant diskussion, som måske især er betinget af læsetidspunktet sidst på eftermiddagen og dets indlejrede behov for afslapning. Det rituelle aspekt rejser en række metodemæssige problemer, når man skal undersøge læsningen. Derfor er det også en skam, at selve interviewmetoden ikke beskrives særligt indgående i rapporten.

Endelig går forfatteren i denne rapport ind i en interessant vurdering af de lokale dagblades konkurrencesituation. Tvs øgede nyhedsformidling og udvidede tilbud til publikum begrænser interessen for det traditionelle landsdækkende stof og udenrigsstoffet. Ligesom et øget tv-forbrug naturligvis gør tiden til at læse avis mere knap. Budskabet bliver derfor, at lokalavisen skal satse på det lokale stof, som de øvrige medier ikke kan tilbyde. Stof som afspejler, skaber og fastholder lokal identitet. Eftersom undersøgelsen er lavet med henblik på fremtidig produktudvikling, savner jeg i den forbindelse en mere principiel og uddybende diskussion af, hvorvidt de strukturelle forandringer, som i disse år pågår i mange små lokalsamfund, vil påvirke befolkningens opfattelse af og behov for netop lokal identitet.

I delrapporten *Hvad ønsker læserne* sammenfattes og diskuteres resultaterne fra tre læsermøder, der har været gennemført på undersøgelsens tre udvalgte aviser. Selvom de læsere, som har deltaget i læsermøderne, er atypiske i forhold til den gennemsnitlige lokalavislæser, bliver deres udsagn på mange

punkter understøttet af resultaterne fra den øvrige del af undersøgelsen. Derfor ligger der en god portion sprængstof gemt i disse læseseres hudfletning af de journalistiske væsentlighedskriterier og arbejds-metoder, som absolut ikke opleves som tilfredsstillende.

Det er kun to af de tre udvalgte aviser, som har været interesseret i en offentliggørelse af resultaterne angående deres avis. De foreligger i de to sidste del-rapporter *Læserrapport. Lolland-Falsters Folketidende* og *Læserrapport. Morgenposten Fyens Stiftstidende*. For de særligt interesserede ligger der masser af interessante detailinformationer og analyser af de respektive aviser, deres udbredelse, deres læserprofiler, læsernes præferencer, avislæsningens o.s.v.

Med disse rapporter er presseforskningens status som relativt stille eksistens likvideret godt og grundigt. I rapporterne dokumenteres ³t af de lokale dag-blades helt grundlæggende problemer: journalistikken er i vid udstrækning ude af trit med de behov og ønsker, som styrer det lokale, lavtuddannede publikums avislæsning. Rapporterne har derfor vakt berettiget opsigt både blandt journalister og udgivere. Det spændende spørgsmål er herefter om udgivere og journalister kan finde en fornuftig balance mellem de journalistiske idealer og de umiddelbare behov og ønsker som læserne har til lokalavisen.

Kirsten Frandsen
Adjunkt

Institut for Informations- og Medievidenskab
Aarhus Universitet.

John Tulloch and Henry Jenkins Science fiction audiences.

**Watching »Doctor Who« and »Star Trek«
London and New York, Routledge, 1995
(Popular Fiction Series ed. by Tony Bennett
and Graham Martin)**

John Tulloch og Henry Jenkins har angiveligt fundet sammen som forfatterkollektiv til denne bog om science fiction fans på baggrund af et fælles personligt og fagligt engagement: De er begge både fans af science fiction som litteratur, tegneserie og film/tv og forskere i science fiction fans og fankultur med speciale i henholdsvis *Doctor Who* (britisk) og *Star Trek* (amerikansk).

Det er dette engagement, som har bragt dem sammen på tværs af Atlanten omkring et bogprojekt, baseret på elektronisk udveksling af idéer og udkast. *Science fiction audiences* bygger fortrinsvis på tidligere, indbyrdes uafhængige studier, og pro-

jektet består ligeså meget i en fælles teori- og metodeudvikling inden for feltet *Audience Studies* med afsæt i det komparative som i at kreere og formidle ny forskning. Begge forfattere er da også veletablerede forskere inden for feltet: Tulloch er professor i *Cultural Studies* ved *Charles Sturt University* (UK), og Jenkins er direktør for *Film and Media Studies* ved MIT (Massachusetts Institute of Technology).

Tilhørende den generation, der voksede op i efterkrigstiden med et ekspanderende medieindustrielt kompleks, har de to forskere fra starten fulgt de nu kanoniske mediefiktioner inden for visuel sciencefiction: *Doctor Who* og *Star Trek*. De lanceredes som tv-serier midt i 60erne for et henholdsvis britisk og amerikansk publikum og har siden har dannet afsæt for et internationalt mediekredsløb med utallige opfølgninger, feature film, tegneserier, magasiner, computer- og rollespil etc.

Ligesom *Doctor Who* og *Star Trek* er prototypiske for den populærkulturelle og medieteknologiske udvikling i efterkrigstiden, og de stadigt mere genre- og selvbevidste fans af de to tv-serier er det for udformningen af fænomenet fandom i samme periode – så er Tullochs og Jenkins' akademiske biografier eksemplariske for udviklingen af *Audience Studies*. Indledningsvist skrives mediehistorien og den personlige historie da også ind i hinanden i en fælles introduktion, hvor både den teoretiske og metodiske udvikling skitseres, idet der gøres en pointe ud af at vedgå sig det subjektive udgangspunkt med inspiration fra ikke mindst etno-metodologien; men også at præcisere en slags tredje position imellem henholdsvis den kritiske distance/ det objektiverende blik (kendt fra den af Frankfurterskolen inspirerede kritiske teori og overvejende kontinental) og nærheden til stoffet i »the mutual knowledge«, som deles med de indforståede (kendt fra de af John Fiske inspirerede 'audience'-identificerede receptionsstudier og en overvejende amerikansk tradition).

En af de væsentligste indsigter, som den indledende diskussion resulterer i, er, at studiet af medie- og fankulturer i dag står over for at kvalificere denne tredje position igennem nye, mere pluralistiske eller kombinerede teorier og metoder, hvor eksempelvis kvantitative og kvalitative data kobles med historisk sensitivitet, og hvor der arbejdes multi-disciplinært med både tekstanalyse, receptionsstudier og teknologi- og markedsstudier. Hvilket ifølge de to forfattere også vil indebære en mere kompleks forståelse af begrebet fan og fænomenet fandom, baseret på en dialog med de hidtidige akademiske tilgange (eksempelvis forførelses- over for kreativtets- og kompetancehypoteserne) og en opmærksomhed over for dels de paradokser og tvetydigheder, som både de populærkulturelle mediefiktioner og deres publikum er indspundet i; dels differentieringen af dette publikum i imaginære sociale fællesskaber på for-

skellige niveauer (og lokalt, nationalt og internationalt).

Det er konturerne af en sådan teori- og metodeudvikling, der skitseres i de to hovedafsnit, skrevet af henholdsvis Tulloch og Jenkins, der former sig som eksemplariske analyser af henholdsvis *Doctor Who* og *Star Trek* og deres »fans and followers«. Her uddybes de indledende pointer i analyser, som fortrinsvis bygger på ældre studier, der nu historiseres og genreflekteres i lyset af den indledende diskussion. Denne historisering af et forholdsvist nyt akademisk felt har i sig selv appel til medieforskere, der har været inspireret af de såkaldte *Audience Studies* eller mere bredt cultural studies traditionen. Måske kunne den være bragt videre, hvis de to forskere havde valgt at kigge på hinandens frem for på den egne forskning og produktion, men samtidig kan de to afsnit læses som et inspirerende forsøg udi i den kunst af opøve en forskningsmæssig selvrefleksion. De indsigter, der fremkommer af bestræbelserne er – måske ikke overraskende, men alligevel gode at holde fast i – at der er tale om en parallel udvikling af forsknings- og genstandsområdet: Udviklingen i academia afspejler en udvikling inden for medieprodukter og fankulturer, idet der kan identificeres forskellige faser i udviklingen af de to mediekoncepter og forskellige generationer af fans. Den senmoderne medie- og fankultur har en egen historie, der blandt andet drejer sig om udviklingen af nye smagskriterier og -hierarkier og om kvalitetskrav.

Ideen bag bogprojektet er ganske tidstypisk, både i indhold og form. Personligt havde jeg set frem til den indledningsvist lovede komparative analyse af britisk og amerikansk mediekultur, men desværre er netop dette aspekt blevet nedtonet i udførelsen, idet et afsnit om indskrivningen af det nationale i de to produkter og deres fanfællesskaber er røget ud, angiveligt på grund af pladmangel. Tilbage står mere spredte iagttagelser omkring den krydskulturelle reception af de to koncepter, herunder de gensidigt udviklede myter om henholdsvis britisk og amerikansk kultur og kampen om ophavsretten til den 'rigtige' science-fiction. Symptomatisk er der ingen konklusion i form af en fælles afsluttende diskussion, og man mærker 'hurtigheden' i det elektronisk baserede projekt! Det er en skam, men tilbage står indtrykket af nogle gode grundlagsdiskussioner og et godt overblik over et akademisk felt.

Anne Scott Sørensen
Lektor

Institut for Litteratur, kultur og medier
Odense Universitet

Erik Svendsen: »Kieslowskis kunst«, Frydenlund/media 1996. 188 s. III. 228 kr.

Den polske filmskaber Krzysztof Kieslowski gav os værker som fjernsynsserien *Dekalog*, *Veronikas to liv* og trilogien *Tre farver: Blå, Hvid og Rød*. Værker, der tematiserer store og komplicerede eksistentielle spørgsmål, men som gør det på en måde, så alle kan være med. Det betyder ikke, at Kieslowskis filmsprog er banalt og/eller mainstream, men at han netop forstod at formidle det komplekse i en form, som på én gang er konkret og metafysisk, og som samtidig appellerer til såvel det brede publikum som de æstetiske feinschmeckere.

Skønt Kieslowski nåede at blive elsket og værdsat i sin levetid, er det bemærkelsesværdigt, at der ikke hidtil har eksisteret noget værk, der går detaljeret ind i hans univers og forsøger at udrede nogle af dets mange tråde. Bortset fra Danusia Stoks interviewbog »Kieslowski om Kieslowski« findes der ikke i den internationale film litteratur egentlige bogværker om filmskaberens Krzysztof Kieslowski. Eller rettere: der fandtes ingen nævneværdig litteratur om ham, for med »Kieslowskis kunst« har Erik Svendsen nu gjort sit for at rette op på denne skævhed.

En moderne auteur?

Svendsen giver *sit* bud på, hvorfor Kieslowski blev så populær en filmkunstner. I bogen hedder det, at hans film kunne »vække publikum og det fordi de taler indtrængende og mangetydigt om 'det arketypisk moderne'« (s. 146) Svendsen ser altså Kieslowski som en moderne filmskaber, forstået på den måde at han til stadighed tager det komplekse moderne livsvilkår op i sine film: Netop denne Kieslowskis vedholdende kredsen om det samme tema bevirker imidlertid, at den polske filmskaber tillige kan betragtes som en højst umoderne filmskaber. Kieslowski er nemlig, som Svendsen påpeger det, en ægte auteur, dvs. en filmkunstner, der har sat en umiskendelig personlig signatur på sit oeuvre – og dét i en tid, hvor semiotik og postmoderne tænkning ellers har taget livet af kunstneren og erstattet ham med et udvidet tekstbegreb.

I Svendsens forståelse er Kieslowski imidlertid en uforfalsket auteur og dermed på én gang en moderne og en umoderne filmskaber. Han karakteriseres som en uhyre sammensat kunstner, der i sit æstetiske udtryk forener realisme, naturalisme og det, som Svendsen kalder ekspressivitet. En metafysisk realist eller en realistisk metafysiker. Eller, som det hedder i bogen: »Kieslowski er ikke den grelle modernist. Han er heller ikke en udpræget realist og for lidt årsagsføgende i sin psykologi til at man kan taksere ham som barn af naturalismen. Men han syntetise-

rer tre kategorier – kammerspillets gransken i karakteren, realismens betoning af menneskets forankring i det sociale og ekspressivitetens betydningsoverskud.« (s. 12).

Kunstneren, elskereren, voyeur

Videre påpeger Svendsen, hvordan Kieslowski ude af trit med sin tid, når han vælger højstemt og alvorsfuld patos frem for den distancerende ironi, der er så karakteristisk for vor tids kunstneriske frembringelser. Det betyder ikke, at Kieslowski ikke arbejder med distance, blot fremtræder den i hans film ikke som ironi, men antager form af en stadig refleksion over voyeur-fænomenet.

Fra de tidligste dokumentarfilm frem til de sene fiktionsværker forfølger Svendsen dette voyeur-spor igennem hele Kieslowskis produktion. Et spor, der løber sammen med og forener to andre spor: kærligheden og kunsten. Svendsen sammenfatter således Kieslowskis oeuvre som »de mange virtuose variationer over få temaer. Det er historier om mennesker, der beskuer tilværelsen og har svært ved at træde aktivt ind i livet, og det er historier om to, der får hinanden, fordi der er så langt imellem dem at kødet sublimeres til ånd.« (s. 124)

I denne udlægning fremstår også kunstneren som en voyeur, der betragter livet på afstand og sublimerer sin længsel efter fysisk at træde ind i verden og blive ét med andre mennesker til ånd, til kunst. Svendsen betragter på den baggrund Kieslowskis beslutning om at holde op med at lave film som et konsekvent valg, et forsøg på at være i stedet for at betragte.

Personligt, ikke privat

»Man kan ikke vide så meget med sikkerhed, når man går i dialog med Kieslowskis film«, skriver Erik Svendsen i indledningen til bogen. Kieslowskis film er i udpræget grad åbne, spørgende. De kalder på diskussion, snarere end de leverer entydige svar. Hele Svendsens bog former sig da også netop som en uhyre kompetent diskussion med Kieslowskis værker. Og ejheller Svendsen giver nogen svar. Han forsøger ikke at trække bestemte verdensbilleder eller livsanskuelser ned over hovedet på filmene og deres skaber, men med et skarpt blik for både temati-

ske og æstetiske pointer lader han elegant værkerne træde i dialog såvel med hinanden som med andre film og litterære værker.

Selv de, der allerede har beskæftiget sig indgående med Kieslowski, vil i »Kieslowskis kunst« kunne finde nye og tankevækkende observationer vedrørende hans film. Men dermed er det sidste ord ikke sagt om dem, skal heller ikke være det. For Kieslowskis produktion fremstår som et mangefacetteret prisme, der lige fuldt lægger op til andre udlægninger end netop Svendsens. Man kunne f.eks. forestille sig en diskussion, som i højere grad lagde vægten på Kieslowskis behandling af det moderne individs livtag med den etiske fordring.

Denne side af Kieslowskis værk strejfes kun i Svendsens bog, for det er ikke den, han har valgt at stille skarpt på, ikke den der har berørt ham personligt. Dét skal han ikke lastes for. Tværtimod, for »Kieslowskis kunst« vedkender sig, helt i Kieslowskis ånd, at være en dybt personlig bog. Den er lærd og refererer indsigtfuldt til såvel filmteori som filosofi og litterære værker, men først og fremmest er den et udtryk for et åndeligt møde mellem to mennesker, der i udgangspunktet befandt sig ganske fjernt fra hinanden: Krzysztof Kieslowski og Erik Svendsen.

Ligesom Kieslowskis film er personlige uden at være private, er Svendsens dialog med dem nok personlig, men samtidig uhyre tankevækkende og vedkommende også for os andre. Ikke mindst udmærker »Kieslowskis kunst« sig ved sin diskuterende rehabilitering af den romantiske kunstnerskikkelse i en tid, hvor auteurbegrebet mest af alt synes at være degenereret til et markedsføringsfif. I forening demonstrerer Kieslowski således med sine film og Svendsen med sin diskussion af dem, hvad stor filmkunst kan være. Det har vi godt af at blive mindet om i disse ellers ganske magre år, hvor der er langt imellem såvel de store film som de skarpsynede og læseværdige behandlinger af dem.

Eva Jørholt
Lektor

Institut for Film- og Medievidenskab
Københavns Universitet